
Alkotmányos identitás Izraelben: a 2018-as nemzetállami törvény

Pap András László*

---

1. A kontextus

Jelen írás a 2018. július 19-én 62 igen és 55 nem szavazattal elfogadott izraeli nemzetállamról szóló alkotmányerejű (alap)törvényt mutatja be. A jogszabályt éles szakmai és politikai vita övezi; egy felmérés szerint¹ a lakosság 58 százaléka egyetért a törvénnyel, amely a jobboldal támogatói között 92 százalék, ugyanakkor a baloldali szavazók 85 százaléka, valamint a palesztin és drúz közösség egyöntetűen ellenzi. Az arab képviselők nyilvánosan összetépték a törvény egy példányát, apartheidként jellemezték, és fekete zászlót tűzve a demokrácia végéről beszéltek.² Noha az izraeli közjog és társadalom számos unikus jegyet mutat, a jogszabály mégis hasznos lehet az összehasonlító (alkotmány)jogi és társadalomtudományi gondolkodás szempontjából.

Ezen rövid elemzés értelmezési kereteit az alkotmányban meghatározott identitárius jellegű deklarációkat általában érintő alábbi szempontok jelölik ki: Egyrészt az identitáspolitikák közjogi leképződése során általában kiemelt jelentőséget kap az (i) az identitás alapjául szolgáló csoportok meghatározásának kérdése; (ii) különösen az, hogy az alkotmányos szinten elismert identitás a többségre vagy kisebbségekre vonatkozik-e, illetve mennyiben aszimmetrikus az állam/nemzetalkotó többség és a kisebbség konceptualizálása; valamint, hogy (iii) a közösség meghatározása mennyiben teremt lehetőséget a visszaélészerű jogalkalmazásra. További fontos kérdés az, hogy az identitáspolitikai elköteleződés praktikusán az alkotmányos közösségépítés és integráció eszköze (és ezt célozza-e), vagy a társadalom egyes tagjainak kirekesztése, a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos megalapozása-e a cél. (Az identitás kifejezésre juttatása szükségszerűen elhatárolja a csoport, jelen esetben az alkotmányos közösség tagjait a „másoktól.”) Az alkotmányos identitás-kifejezés harmadik lényeges

---

* Az MTA doktora, egyetemi tanár, tudományos tanácsadó (volt MTA) Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nemzeti Közszerzői Intézet, Közép-európai Egyetem.

¹ <https://news.walla.co.il/item/3177175>, idézi Pulitzer Maymon.

² David M. Halbfinger and Isabel Kershner, Israeli Law Declares the Country the 'Nation-State of the Jewish People' The New York Times July 19, 2018.

aspektusa annak következményeit érinti: mely alkotmányos (vagy egyéb) kötelezettségek forrása lehet; illetve mely jog- vagy közpolitikai intézmények alapját teremti meg a honvédelmi kötelezettségtől a kötelező eskütételen, integrációs tanfolyamok előírásán át büntetőjogi vagy családjogi szabályok megalkotásáig, de adott esetben kultúrpolitikai programok végrehajtásáig.

Az izraeli esetben a fogalom-meghatározás az állam megalakulása óta politikai és közjogi viták központi kérdése, egyrészt, hogy „ki/mi a zsidó”, másrészt, hogy mi Izrael: a faji/etnikai értelemben vett zsidó nép (és egyúttal a diaszpóra) szekuláris nemzetállama; a zsidó vallásra épülő teokrácia; a zsidó palesztin, drúz, keresztény stb. népesség multikulturális demokráciája; vagy ezek valamilyen összetételű elegye-e? Ben Gurion miniszterelnök 1958-ban egy ötven tudósból álló testületet hozott létre annak a kérdésnek a megvizsgálására, hogy „ki a zsidó.”³

Mindemellett Izrael a többségi nemzetet alkotó (politikai) közösséget merev, etnikai alapokon határozza meg. (Hasonlóan pl. a Szíriai Arab Köztársasághoz). Az izraeli állampolgárság megszerzésére mindazonáltal nem csak az „etnikai zsidóknak” van lehetőségük, ugyanis annak négy útja létezik: születés; honosítás; megfelelő idejű jogszerű tartózkodás; illetve a „hazatérés törvénye” alapján. Az Izrael létrehozásáról szóló törvényben az alapító atyák kijelentették, hogy „*az új zsidó állam Izrael földjén történő létrehozása kaput nyit valamennyi zsidó hazatéréséhez*”. A hazatérés jogáról szóló 1950-es törvény valamennyi zsidó számára megteremti az oleh (izraeli bevándorolt) státusszerzés alanyi jogát. A törvény 4/B. pontja szerint „*ezen törvény értelmében »zsidó« azon személy, aki zsidó anyától született vagy áttért a zsidó vallásra, és más felekezetnek nem tagja*”.

A hivatalos izraeli iratok (például a személyi igazolvány) a hivatalosan „nemzetiségként” kategorizált, lényegében etnikai közösség-hovatartozást is tartalmaznak, amely lehet: zsidó, muzulmán, keresztény és drúz. Amennyiben a bevándorolt nem tudja bizonyítani zsidó származását, az útlevele szerinti nemzetiségét írják be. Az állam és egyház szétválasztását nem követő izraeli jogban ugyanis ez a bejegyzett nemzetiség-etnicitás-vallás függvényében alakul.

A hivatalos, a belügyminisztérium által végzett nemzetiségi-etnikai-vallási besorolásnak tehát fontos jogállást érintő következményei lesznek; arról nem is beszélve, hogy a diaszpórából érkező, a jogi klasszifikációnak megfelelő „zsidó” a hazatérés törvénye alapján említett módon állampolgárságot (és sokrétű letelepedési támogatást) is kap. Az elmúlt évtizedekben számos, a „ki a zsidó”-kérdést tárgyaló, a legfelsőbb bíróságot is megjárta döntés született.

Az első fontos ügy felperese Oswald Rufeisen,⁴ a cionista mozgalomban betöltött szerepe miatt a Gestapo által bebörtönzött lengyel zsidó volt, aki később a karmelita rendhez csatlakozván szerzetesként kapott izraeli bevándorolt státust. A hatóságok ugyanakkor megtagadták a „zsidó” etnicitás bejegyzését, és a Legfelsőbb Bíróság is fenntartotta az elutasító határozatot, kimondva, hogy (például az ateistákéhoz hasonlóan) az etnikai csoporthoz való tartozásra vonatkozó rovatot üresen kell hagyni. Az eset érdekessége, hogy konkrét jogforrás

³ Stern, Yedidia: *Religion, state, and the Jewish identity crisis in Israel*, Brookings Center for Middle East Policy, 2017, 12. o.

⁴ HCJ 72/62 Rufeisen v. Minister of the Interior, 16 PD 2428 [1962].

nem állt a bíróság rendelkezésére, mert a fent említett klauzula csak egy 1970-es törvénymódosítás során került beiktatásra. Ennek előzménye egy haifai zsidó Binyamin Shalit⁵ által kezdeményezett ügy volt. A felperes Edinburgh-ben házasságot kötött egy nem zsidó skót nővel, akitől két gyermeke született. Az eljárás során a felperes az izraeli haditengerészet tisztje volt, és gyermekei regisztrálása során azt a választ adta, hogy azok vallás nélküli zsidó nemzetiségűek, ami alapján a belügyi hatóság megtagadta a zsidó státus bejegyzését. A legfelsőbb bíróság szerint elfogadhatatlan az etnikai zsidóságnak olyan definíciója, amely ne követelné meg a zsidó vallást is. Ellenkező esetben ugyanis keresztények és muszlimok is zsidónak mondhatnák magukat.

Ehhez kapcsolódóan viszont általánosan felmerülő kérdés lett, hogy mely vallási irányzat általi áttérések fogadhatóak el. A halachikus és a szekuláris zsidófogalom közötti ellentmondás konkrét problémát az említett, a hazatérés joga alapján bevándorolt zsidók és leszármazottjaik esetében jelent, akiket a halachikus hagyomány nem fogad el zsidónak, így például a rabbinikus fórumok előtt nem köthetnek házasságot. (Ilyenek például a nem zsidó anyától születettek vagy a reformmegyházak szerint áttértek.)

Tipikusnak mondható például a Shoshana Miller-ügy. A felperes a reformista hagyományban, az Egyesült Államokban tért át a zsidó vallásra, és a hazatérés jogán bevándorolt státust szerzett. A belügyminisztérium azonban nem jegyezte be zsidó nemzetiségűnek, és bár átírányították a rabbinikus bírósághoz, azt a tanácsot kapta, hogy vagy keresztényt írasson be, vagy üresen fog maradni az etnicitásvonat. A Bíróság végül az (áttért) kitétel nélküli *zsidó* bejegyzést írta elő.

A magát kezdettől fogva zsidó államként meghatározó Izrael tehát a fundamentalista vallásos és szekuláris alkotmányosság elemeit sajátosan ötvöző jogrendet alakított ki. Az Izrael területe felett 1917-ig felügyeletet gyakorló török (ottomán) birodalom jogából származó, de a brit fennhatóság alatt is fenntartott millet-rendszert követve, említett módon számos (elsősorban családjogi, így házassági jogi, örökbefogadási, áttéresi) kérdésben vallási bíróságok járnak el; a keresztények, a muszlimok és a drúzok esetében a saját bíróságaik, a zsidók ügyeiben (a szekuláris zsidók esetében is) pedig az ortodox irányultságú Rabbinikus Vallási Bíróság rendelkezik hatáskörrel, amely például nem ismeri el sem a konzervatív, sem a reformista irányzatot. Ilyenformán, míg a személyek jogát illetően a „ki a zsidó” kérdésre az ortodox álláspont lesz az irányadó, a bevándorlási és honosítási ügyekben az ettől eltérő, szekuláris, lényegében a nürnbergi törvényekre is tekintettel megalkotott kodifikált jogot alkalmazzák, amelyben viszont a konzervatív- és a reformfelekezet által követett, kevésbé szigorú szabályok is érvényesülnek.

Az 1988 óta csak Oroszországból érkezett több mint 700 ezer (jelentős részben magát etnikai és nem vallási alapon zsidóként identifikáló) bevándorló, bár a honosítási szabályok szerint zsidó lett, az ortodox irányzat nem ismeri el őket annak, így például zsidó bíróság előtt házasságot nem köthetnek, nem kerülhetnek zsidó temetőbe stb. Ráadásul az egyházi jog sokszor ellentétes az alapvető emberi

⁵ Binyamin Shalit, Petitioner v. 1. Minister of Interior, 2. Haifa Registration Officer, Respondents (H. C. 58/58).

jogi standardokkal: koheniták például nem köthetnek házasságot elvált személyekkel; zsidók nem-zsidókkal egyáltalán nem házasodhatnak; a házasságban a nők és a férfiak nem egyenjogúak: a férfi bejegyzése hiányában bizonyos esetekben a feleség nem válhat el.⁶

Évente több száz házasodni kívánó, magát zsidónak gondoló és tudó (sokszor született) izraeli állampolgárról mondja ki a rabbinikus hatóság, hogy nem felel meg a „zsidósággal” szemben támasztott feltételeknek.⁷ Az érintett szekuláris zsidók a leggyakrabban a közeli Ciprusra mennek házasodni. Noha a Legfelsőbb Bíróság kimondta e családjogi aktusok érvényességét,⁸ de a kollíziós jog alkalmazása sosem teljesen problémamentes. Julia Lerner⁹ rámutat, hogy a zsidó államban a személyes identitásképzés és –megélés sokszor a bürokratikus kategorizáció dinamikájában alakul: többnyire 16 vagy 18 éves korukban, első személyi igazolványuk igénylésekor vagy a katonai szolgálatra történő jelentkezéskor derül ki (megint csak: magukat zsidónak tudó) izraeli állampolgárok számára, hogy az etnibiológiai és a halachikus kategóriák metszetében nem megfelelő helyen vannak. Újabban a nemzetiség rubrikát üresen is hagyhatják, ami valamennyire tágítja a „köztes” származású azon etnikailag zsidó állampolgárok lehetőségeit, akik korábban legfeljebb az „áttért” vagy, ha bevándoroltak, korábbi állampolgárságukat jelölhették meg „nemzetiségként.” (Nem-zsidók esetében más a helyzet: egy „arab” nemzetiségű lehet katolikus, görög-ortodox keresztény vagy muzulmán, de palesztin már nem....) 2011-ben az ismert izraeli író, Yoram Kaniuk¹⁰ számára a bíróság engedélyezte a „vallás nélküli” megjelölés regisztrálását; igaz, ez csak korábban ‘rendes’ zsidóként regisztrált személyek tekintetében releváns, bevándorlók, vegyes házasságból származók stb. esetében nem.¹¹

A kérdést nem egyszerűsítette a biotechnológia és az orvostudomány fejlődése (különösen egy olyan országban, mint Izrael, amely – részben demográfiai megfontolásokból – nyitott a különböző humán reprodukciós eljárásokra, beleértve a bérnyaságot), így a „zsidó gén” különböző fogalmaira építve már DNS-vizsgálatokkal is bővül az „eljárás zsidó” fogalma. Egyes volt-szovjet államokat érintő Taglit-Birthright Israel programokban például megkövetelik a DNS-vizsátot.

A „ki a zsidó” kérdésre tehát az önbevallás helyett a hazatérés törvénye alapján történő állampolgárság-szerzéshez leginkább a nürnbergi törvényeket követő etnikai klasszifikáció; a személyes jogot meghatározó „nemzetiség” eldöntéséhez pedig az ortodox zsidó egyház által követett és verifikált halachikus értelmezés lesz irányadó, de több különböző rabbinikus állásfoglalás született a genetikai

⁶ Stern: i.m. 18-19.o Ld még Kranz, Dani: *Quasi-ethnic capital vs. quasi-citizenship capital: Access to Israeli citizenship Migration Letters*, Volume: 13, No: 1, 64 – 83. o.

⁷ Staff, Toi: In first, Israeli judge recognizes conversion to Judaism by private court, *The Times of Israel*, 13 September 2018.

⁸ HCJ 143/62 Funk-Schlesinger v. Minister of Interior [1963] HC 58/68. Ld Cohen, Yitshak: Recognition or non-recognition of foreign civil marriages in Israel, *Yearbook of Private International Law*, 18 (2016/2017), 321-340. o.

⁹ Julia Lerner: “Mixed Jew - it's like being half pregnant”: Russian-Jewish mixedness in the bureaucratic encounter with the Jewish State¹, *Journal of Israeli History*, 36:2, (2017), 271-289.

¹⁰ Zarchin, Tomer: *Israel Court Grants Author's Request to Register Without Religion*, *The Haaretz*, Oct 02, 2011.

¹¹ Lerner: i.m. 279. o.

markerekkel meghatározott „zsidóság” kapcsán is.¹² A biopolitika eszköztára sokrétű és meglehetősen ellentmondásos, ugyanis a különböző fogalmak között csak részleges az átfedés. A kedvezményes honosítás alapjául szolgáló etnikai kritériumrendszer¹³ szükséges, de nem elégséges feltételei a személyes jogot érintő „nemzetiségként” történő elismeréshez.

Az államalkotó közösség meghatározása tehát intrinzikusan kapcsolódik az állam jellegének meghatározásához, ráadásul egy többszörösen összetett biopolitikai környezetben, mert egyfelől Izrael a világon élő összes zsidó potenciális otthonaként határozza meg magát, másrészt pedig valamilyen formában tisztázni kénytelen azon izraeli állampolgárokhoz vett viszonyát, akik nemcsak, hogy nem tartoznak az etnokulturális (és/vagy vallási) alapon meghatározott többséghez, de a többségből sokan úgy gondolják, hogy a kb. 20 százaléknyi kisebbség jelentős része nem felel meg az állammal (és az etnokulturális többséggel) szembeni lojalitás minimális elvárásainak.

2. A(z alap)törvény

Tekintsük át a jogszabály fontosabb rendelkezéseit!¹⁴ Előjáróban szükséges rögzíteni, hogy Izraelnek nincs alkotmánya, ám a Legfelsőbb Bíróság (az amerikai *Marbury v. Madison*-döntéséhez¹⁵ hasonló), úttörőnek számító 1995-ös *United Mizrahi Bank v. Migdal Cooperative Village*-ítéletében¹⁶ kimondta, hogy az „alaptörvény”-elnevezésű jogszabályok magasabb rendű, alkotmányerejű törvénynek tekintendők, amelynek alapján a testület alkotmányellenességet állapíthat meg, és megsemmisítheti az azokkal ellentétes jogszabályokat.¹⁷

A nemzetállami alaptörvény legfontosabb az „Alapelveket” lefektető 1. cikke, amelynek A pontja szerint „*Izrael országa a zsidó nép történelmi hazája, ahol megalakult Izrael Állama.*” Ez lényegében megismétli az 1948-as Függetlenségi Nyilatkozatban¹⁸ foglaltakat. A B pont, összhangban az (alap)törvény címével rögzíti, hogy „*Izrael Állama a zsidó nép nemzetállama, ahol az önrendelkezéshez való természetes, kulturális, vallási és történelmi jogát gyakorolja.*”, ezt konkretizálja a C pont, amely szerint „*A nemzeti önrendelkezési jog gyakorlása Izrael Államában egyedül a zsidó népet illeti meg.*” Az (alap)törvény tehát egyrészt

¹² McGonigle, Ian V.—Herman, Lauren W: Genetic citizenship: DNA testing and the Israeli Law of Return, *Journal of Law and the Biosciences*, 2 (2015), 469–478. o.

¹³ Amely alapján a 8,5 millió lakosú Izraelben (ahol 1,5 millió arab él) 14 millióra becsülik a világ zsidó népességét, és 23 millióra a hazatérés törvénye alapján állampolgárságra jogosultakét. Uo.

¹⁴ A fordítás alapjául ld. Politzer Maymon Krisztina: *Nemzetállami törvény – szóról szóra*, <https://izraelinfo.com/2018/08/04/nemzetallami-torveny-szorol-szora/>, <https://www.timesofisrael.com/final-text-of-jewish-nation-state-bill-set-to-become-law/>, <https://knesset.gov.il/laws/special/eng/BasicLawNationState.pdf>

¹⁵ 5 U.S. (1 Cranch) 137 (1803).

¹⁶ CA 6821/93.

¹⁷ Navot, Suzie: A new chapter in Israel's "constitution": Israel as the Nation State of the Jewish People, *VerfBlog*, 2018/7/27, <https://verfassungsblog.de/a-new-chapter-in-israels-constitution-israel-as-the-nation-state-of-the-jewish-people/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20180727-124823-0>.

¹⁸ https://www.knesset.gov.il/lexicon/eng/DeclarationIndependence_eng.htm

összekapcsolja a vallást az önrendelkezési joggal, másrészt a nemzeti önrendelkezési jog letéteményeseként a zsidó népet (és nem például az etnokulturálisan semleges izraeli nemzetet) határozza meg. Az ezt követő passzusok az állam elnevezéséről, zászlajáról, (kizárólag zsidó) jelképeiről, himnuszáról, naptáráról, (vallási alapon meghatározott szombati) pihenő- és ünnepnapjairól, fővárosáról (az 'egy és oszthatatlan Jeruzsálemről'), hivatalos nyelvről (amely a héber/ivrit, de különleges státuszt kap az – eddig egyenjogú -- arab az állami intézményekben) rendelkeznek. A jogszabály rögzíti, hogy az állam nyitva áll a zsidók bevándorlására és a diaszpóra befogadására, és *„mindent megtesz, hogy megóvja a zsidó nép és az ország állampolgárainak biztonságát és segítse azokat, akik zsidóságuk vagy izraeli állampolgárságuk miatt fogságba vagy veszélybe kerülnek”*, kifejezi továbbá valamennyi zsidó iránt érzett erkölcsi és aktív felelősségét, és elkötelezi magát a diaszpórában élő zsidó közösségek és Izrael kapcsolatának erősítése, továbbá a diaszpórában élő zsidók kulturális, történelmi és vallási örökségének megóvása mellett. Kimondja továbbá, hogy a zsidó letelepülés fejlesztését nemzeti értéknek tekinti.

3. Kritikai megjegyzések

Terjedelmi keretekre tekintettel ezen írás kizárólag az első cikk elemzésére szorítkozik, már csak azért is, mert a következő bekezdésekben foglaltak azzal szerves egységet képeznek, lényegében abból fakadó részletszabályokat állapítanak meg, illetve al-alapelveket rögzítenek.

A nemzetállami törvény két dolgot deklarálnak: egyrészt, hogy Izrael a zsidóké (nem az izraelieké), másrészt pedig azt, hogy e nemzet a zsidó néppel azonos, amely kulturális és vallási „jogon” gyakorolja önrendelkezési jogát. A megfogalmazásból nem következik egyértelműen, hogy ez mit is jelent, azaz kulturális („civic”) vagy vallási alapon meghatározott-e e nép.

Az (alap)törvény, védelmezői szerint lényegében semmi újat nem hoz. Kritikusai szerint azonban a legfontosabb hiányossága az, ami kimaradt belőle: az állampolgári (csoportokat érintő) alkotmányos jogegyenlőség és az állam demokratikus jellegének deklarálása; egy integráló és nem pedig egy megosztó identitás kifejezése.¹⁹ A nemzetállami deklaráció mellett a Függetlenségi Nyilatkozat ugyanis a jelenlegi dokumentumnál lényegesen több gesztust tett: *„Izrael állama ... fejleszti az országot minden lakosának javára ... a szabadság, jog és béke ideáljait tekinti léte alapjának és egyenlő társadalmi és politikai jogokat biztosít minden polgárának, vallásra, fajra és nemre való tekintet nélkül. Gondoskodik a vallási, lelkiismereti, nyelvi, nevelési és művelődési szabadság fenntartásáról. Védelemben részesíti valamennyi vallás szent helyeit ... felhívással fordulunk az Izraelben élő arab nép fiaihoz, hogy ... vegyenek részt az államépítésben mint teljes és egyenjogú állampolgárok, akik megfelelő képviselőt*

¹⁹ Navot, Suzie: A new chapter in Israel's "constitution": Israel as the Nation State of the Jewish People, VerfBlog, 2018/7/27, <https://verfassungsblog.de/a-new-chapter-in-israels-constitution-israel-as-the-nation-state-of-the-jewish-people/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20180727-124823-0>.

*kapnak az állam ideiglenes és állandó szerveiben.*²⁰ Az új törvény ehelyett a kisebbségek kirekesztéséről, az egyenlőtlenség (például a nyelv státusát illető) deklarálásában, az állam demokratikus karakterének ignorálásáról szól.

Hostovsky-Brandes szerint a törvény három okból aggályos: megteremti a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos alapjait; sérti és korlátozza a palesztin állampolgárok Izrael államon belüli kisebbségi önrendelkezési jogát; és megakadályozza egy széleskörű társadalmi szolidaritás kialakulását. Ráadásul a „zsidó letelepedés nemzeti érték”-ként történő elismerése a Legfelsőbb Bíróság Qua’adan-döntésével²¹ a kizárólag zsidók számára létesített település-fejlesztések eleddig alkotmányosan megkérdőjelezett jogalapját is megteremtheti.²²

A törvény fontos pontja tehát az, hogy a világ valamennyi zsidó részvételével hoz létre egyfajta szolidaritási közösséget, ám ezen kívül maradnak a nem-zsidó izraeli állampolgárok. Az alkotmányosan elismert nemzeti közösségnek tehát nem részesei a kisebbségek. Ha nem is öltötte explicit közjogi deklaráció formáját, ez sem tekinthető teljesen újdonságnak:²³ az 1972-es Tamarin v. State of Israel-döntésben²⁴ a Legfelsőbb Bíróság fenntartotta a belügyminisztérium azon döntését, amely elutasította egy a nemzetiségként „izraeli” kategória megjelölésére vonatkozó kérelmet, kimondván, hogy ‘a nemzeti egység tagjai sorsközösségben, közös kultúra által meghatározott kölcsönös egymásrautaltságban élnek’, és nincs arra empirikus bizonyíték, hogy ilyen létezne „izraeli” dimenzióban, már csak azért sem, mert az ilyen jellegű kötelek a „zsidó nemzet” rovására tudnának csak kialakulni. A zsidó és izraeli nemzeti identitás, a Bíróság szerint tehát egyfajta zéró összegű játékelációban értelmezhető. Ezt megerősítette a hasonló alapon indított eljárásban született 2013-as Ornan v. Ministry of the Interior-döntés²⁵, amely kimondta, hogy a ‘nemzetiség több, mint az állampolgárság, egyfajta egység és közösség a nemzettagok között, amely közös felelősségre is épül’.

Az állampolgársági lojalitásról szóló hangsúlyozza a hűség és szolidaritás kapcsolata vizsgálatának központi jellegét.²⁶ Loevy a szolidaritás három különböző alkotmányos narratíváját különíti el: az etnikai homogenitásra épülő nacionalista alkotmányét; a szabadság és az emberi jogok egyetemes elveire épülő liberális cionista alkotmányét; és a polgári-demokratikus alkotmányét, és rámutat, hogy a

²⁰ A fordításra ld. http://www.multesjovo.hu/hu/aitdownloadablefiles/download/aitfile/aitfile_id/1614/

²¹ H.C. 6698/95, Aadel Ka’adan v. Israel Lands Administration, 54(1) P.D. 258.

²² Hostovsky Brandes, Tamar: Israel’s Nation-State Law – What Now for Equality, Self-Determination, and Social Solidarity?, VerfBlog, 2018/11/09, <https://verfassungsblog.de/israels-nation-state-law-what-now-for-equality-self-determination-and-social-solidarity/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20181111-122613-0>.

²³ Hostovsky Brandes, Tamar: Israel’s Nation-State Law – What Now for Equality, Self-Determination, and Social Solidarity?, VerfBlog, 2018/11/09, <https://verfassungsblog.de/israels-nation-state-law-what-now-for-equality-self-determination-and-social-solidarity/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20181111-122613-0>.

²⁴ CA 630/70.

²⁵ CA 8573/08.

²⁶ Hostovsky Brandes, Tamar, Basic Law: Israel as the Nation State of the Jewish People: Implications for Equality, Self-Determination, and Social Solidarity (October 1, 2018). *Minnesota Journal of International Law*, Forthcoming. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3270476> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3270476>

törvény egyértelműen az első mellett kötelezte el magát.²⁷ Fady Khoury felveti, hogy ha az állam e fontos közjogi aktusban különbséget tesz állampolgárok között, nem nagyon lehet megakadályozni azt, hogy a szolgáltatásnyújtás vagy a munkaerőpiacon magánszemélyek ugyanezt ne tegyék.²⁸ Alon Harel²⁹ bemutatja, hogy a többségi politikával és az állammal mindezidáig lojális (és az arabokkal ellentétben a hadseregben is szolgálatot teljesítő) drúz lakosság egyöntetűen határolódott el a törvénytől és legalább az állam „zsidó és drúz” karakterét kimondó módosítást követelték. Ronald Lauder,³⁰ a Zsidó Világkongresszus elnöke felhívta figyelmet arra, hogy ezidáig a zsidó nacionalizmus és az egyetemes humanizmus eszméi összeforrtak, ahogyan a judaizmus és a felvilágosodás eszmeisége is.

Az mindenestre egy fontos, a jövőben eldőlni képződő kérdés, hogy (és ez általános jellemzője az alkotmányos identitás-passzusoknak), a deklaratív karakter átváltozik-e normatívvá. Például néhány héttel a törvény elfogadását követően, már annak 'valamennyi zsidó védelmét' kimondó állami kötelezettsége alapján a Masciach v. the Palestinian Authority-döntésben³¹ egy bíróság egy 1998-as bombázás során egy lottózóban dolgozó és a pusztítást szemtanúként megélt polgárt (és családját, másodlagos viktimizációja okán) ért trauma és az azt követő PTSD alapján benyújtott kereset alapján másfél millió dollárnyi büntetőkártérítést ítélt meg a Hamas ellen.³²

Az alkotmányos identitás izraeli esettanulmánya azért is érdekes lehet, mert rámutat a hűség/lojalitás, szolidaritás, alkotmányos kötelezettségek triászára. A téma irodalma könyvtárnyi,³³ Hostovsky-Brandes,³⁴ Blackstone-t³⁵ és Locke-ot³⁶

²⁷ Loevy, Karin: Responding to the Nation-State Law: Norms and Narratives of Solidarity in Israeli Constitutional Law, *VerfBlog*, 2018/11/10, <https://verfassungsblog.de/responding-to-the-nation-state-law-norms-and-narratives-of-solidarity-in-israeli-constitutional-law/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20181111-122701-0>.

²⁸ Khoury, Fady: Reinforcing Ethnic Hegemony: The Social and Expressive Harms of the Jewish Nation-State Basic Law, *Palestine-Israel Journal*, 4 (2018).

²⁹ Harel, Alon: Shifting towards a democratic-authoritarian state: Israel's new Nation-State Law, *VerfBlog*, 2018/7/31, <https://verfassungsblog.de/shifting-towards-a-democratic-authoritarian-state-israels-new-nation-state-law/>, DOI: <https://doi.org/10.17176/20180731-091004-0>

³⁰ Lauder, Ronald S: Israel, This is not who we are, *The New York Times*, Aug 13, 2018 https://www.haaretz.co.il/embeds/pdf_upload/2018/20180917-212814.pdf

³¹ Hovel, Revital: In Unprecedented Move, Judge Bases Verdict on Controversial Nation-state Law, *Haaretz*, Sep 18, 2018, <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-in-unprecedented-move-judge-bases-verdict-on-controversial-nation-state-law-1.6489705>. Ld még Haim Abraham: Discrimination in the Fight Against Terror: Israeli Court Applies Jewish Nation-State Law, <https://www.justsecurity.org/60803/discrimination-fight-terror/>

³² Ld. pl Aleinikoff, T. Alexander: . "Symposium on Law and Community: Theories of Loss of Citizenship." *Michigan Law Review* 84: (1986), 1471–1503. o., Gert, Bernard: "Loyalty and Morality." In *Loyalty, Nomos LIV*, edited by Sanford Levinson, Joel Parker, and Paul Woodruff, 3–22. New York: New York University Press, 2013.; Kleinig, John: . On Loyalty and Loyalties: The Contours of a Problematic Virtue. Oxford: Oxford University Press. 2014., Spiro, Peter: "Dual Nationality and the Meaning of Citizenship." *Emory Law Journal* 46: (1997), 1411–1485. o.

³⁴ Hostovsky Brandes, Tamar: Basic Law: Israel as the Nation State of the Jewish People: Implications for Equality, Self-Determination, and Social Solidarity (October 1, 2018). *Minnesota Journal of International Law*, Forthcoming. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3270476> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3270476>

³⁵ Blackstone, William. 1765–69. *Blackstone's Commentaries on the Laws of England*. Book the First:

követve rámutat:³⁷ a hűség vagy az állam (a korona) által biztosított védelmi szolgáltatás/kötelezettség ellenszolgáltatása, vagy (az ugyancsak valamilyen érdek alapján meghozott) társadalmi szerződésben foglalt bejegyzésen alapul (ami persze épülhet közös értékeken, kulturális kötelékeken), de Fletcher³⁸ alapján nem a házastársi hűséghez, hanem valamilyen közösséghez hasonlítható. Ritkán jár konkrét aktív tevési kötelezettségekkel: a legtöbb alkotmányos kötelezettség (adófizetés, a jog betartásának kötelezettsége, a családtagokról történő gondoskodás) a nem-állampolgárokra is kiterjed, azokban az esetekben viszont, amelyek csak az állampolgárokat érintik, például a kötelező szavazás vagy az esküdtszék munkájában való részvétel, illetve a honvédelmi kötelezettség (az utóbbitól eltekintve) nem a lojalitás a hűség hangsúlyos eleme. Kifejti: a lojalitási klauzulák többnyire szimbolikus, a beszédaktuson túl nem mutató jellegzetessége a meghatározó például az eskük kapcsán. Ezáltal a legfontosabb hatásuk a társadalmi szolidaritás, a közösségi kohézió erősítése. Felteszi ugyanakkor a kérdést: hogyan lehet egy arab állampolgár lojális és szolidáris az őt el nem ismerő izraeli zsidó állammal, ahol még a (szocializáció folyamatában – és a későbbi állami támogatások, közpolitikai intézkedések tekintetében is lényeges – kiemelt szerepet játszó,) társadalom különböző rétegei közötti integrációt mélyítő katonai szolgálatban sem vehetnek részt.

4. Záró gondolatok

Az izraeli alkotmányos vitákban központi szerepet játszó „ki a zsidó kérdés” azért is érdekes, mert a diaszpóra számára is közvetett hatással lehet. Ugyanis a második világháborút követő antiszemitizmus egyik megjelenése a „lezsídzás.” A zsidóság esetében ugyanis létezik a faji-etnikai érzékenységsértésnek a legtöbb más kisebbség esetében ismeretlen formája; az, amikor maga a zsidóként történő meghatározás önmagában kirekesztő hatást vált ki. A „zsidókérdés” egyik fontos pontja ugyanis éppen az asszimiláció-disszimiláció történelmi harca, amely egy, a befogadó nemzetekkel kötött társadalmi szerződést jelent, ahol még a sikeres integráció is együtt járt a menekülés és rejtőzködés – azaz a kívülről erőltetett identitás traumatikus élményével. A zsidóságélmény és a reaktív-reflektív zsidó identitás sarkköve tehát a másság, amely, ahogy Sartre³⁹ is írja, mindig egy kívülről, az antiszemiták által meghatározott személyi kört foglal magában. Karády

---

Chapter the Tenth: Of People, Whether Aliens, Denizens or Natives. http://avalon.law.yale.edu/18th_century/blackstone_bk1ch10.asp.

³⁶ Locke, John: *Two Treatise of Government: Essay I, Chapter 1: The False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer, and his Followers, Are Detected and Overthrown*, 1680–90.

³⁷ Tamar Hostovsky Brandes: Law, citizenship and social solidarity: Israel's "Loyalty-Citizenship" Laws as a test case, *Politics, Groups, and Identities*, 6:1(2018), 39-58, DOI: 10.1080/21565503.2017.1318758

³⁸ Fletcher, George P.: *Loyalty: An Essay on the Morality of Relationships*. New York, Oxford University Press, 1993.

³⁹ Jean-Paul Sartre: *Anti-Semite and Jew: an exploration of the etiology of hate*. New York, Schocken Books, Pantheon Books, 1995. Fichtének tulajdonítják pl. azt a megjegyzést, hogy „egy zsidó olvashat németül, írhat németül, de sosem lehet német”. Lásd pl. Richard H. Popkin: *The Columbia History of Western Philosophy*. New York, Columbia Press, MJF Books, 1999, 514. o.

Viktor⁴⁰ szerint pedig a holokauszt örökre lerombolta a tökéletes asszimiláció illúzióját, a „lemoshatatlan másság” radikális stigmáját ráhelyezvén az egyébiránt igencsak sokrétű zsidóság egészére.

---

⁴⁰ Lásd S. Woolf (szerk.): *Regional and National Identities in Europe in the XIXth and XXth Centuries*. The Hague–London–Boston, Kluwer Law International Publishers, 1998.